

Ի Ս Լ Ա Մ

Պատմուածք մի Ձերքեզունու

Նոր դարունը նոր ուրախութեամբ դարձեալ բարեկեց աշխարհը՝ Ռումէլի-Հիսարի կանաչկոտ բլուրների լանջերին ու հովիտներին ակնախտիզ գեղեցկութիւն տուող գոյնզգոյն ծաղիկների բուրմունքը դարձեալ լըցրին մթնոլորտը, բոլորը սկսեցին շարժուել, կենդանանալ, յուսալ, բոլորի դէմքին ուրախութիւն էր փայլում:

Միայն տխուր էր Էմինէն, նա ոչ մի կերպ մխիթարուել չէր կարողանում, երբ յիշում էր, որ ինքը սեփական ձեռքերով է սպանել այն երիտասարդին, որ իրան սիրում էր, ինչոր սկզբունքների համար, որ քաղել ու սեփականացրել էր Լրոպական բրիտոննէական դաստիարակութեան շնորհիւ՝ Երկու տարի է արդէն, որ նա ամուսնացած է թէև Նուրէդդին-փաշայի հետ, որից սիրւում է և ամեն խնամք վայելում, բայց և՛ այնպէս չի կարողանում մոռանալ Իբրահիմ-Բէյի սպիտակ միաձև պատանը:

Էմինէն սիրել էր նրան կրքոտ թրքուհու սիրով և չէր ցանկանում ոչ մի կերպ մոռանալ իր անցեալը, խեղդել իրանում աննպատակ սէրը, նա գտնում էր, որ իր հոգու սպիտակ ծաղիկը ոռոգուած էր Իբրահիմի կարմիր արիւնով և սիրել ուրիշին նշանակում էր արիւնալի տեսարաններ բանալ իր առաջ, և յիրաւի յաճախ նրան թւում էր, թէ սեղանի սփռոցի կամ անկողնի սաւանի վրայ կարմիր կակաչներ են բացւում, երբ մի րոպէ խղճահարւում էր Նուրէդդին-փաշայի դէպի ինքը տա-

ծած սիրոյ հանդէպ և վճռում էր նրան փոխադարձ սէր-
ցոյց տալ, վճռում էր սիրել իր ամուսնուն:

Նուրէդդին փաշան տեսնելով նրա անտարբերու-
թիւնը՝ շատ էր տխրում, բայց միշտ յոյս ունէր, որ
ժամանակը և իր նրան ցոյց տուած խնամքները իր գե-
ղեցիկ կնոջ առողջութիւնը կը վերականգնեն, անցեալը
մոռացնել կտան և մի օր երջանիկ կը լինեն իրենք:
Բայց ավսոս, օրերը անցնում էին, և միշտ իր պաշտօ-
նավայրից Շիրքէթի-Խայրէէի վերջին շագնաւով վերա-
դառնալիս նրան գտնում էր նոյն դրութեան մէջ, ոտի
վրայ իրեն սպասելիս կանանոցի դրան մօտ, բռնազօ-
սիկ ժպիտը չրթներին, արտասուքի հետքերը աչքերին:
Առաւօտից մինչև երեկոյ Ձինուորական Մինիստրութեան
Դէպարտամէնտում աշխատող յոգնած գեներալին իր
կնոջ այդպիսի ընդունելութիւնը աւելի էր յոգնեցնում
և նա կամաց կամաց սկսում էր համոզուել, որ այլ ևս
երջանկութիւն յուսալ էմինէի հետ անկարելի է, բայց
չէր պակասեցնում իր խնամքները:

Մի երեկոյ նա սովորականից աւելի ուշ տուն եկաւ,
որովհետև ստիպուած էր եղել ինչ որ գործի համար
Սթամպուլից Գասըմ-փաշա գնալ, ուր կանայք ունեցել
են միշտ, այսօր էլ դեռ ունեն իրաւունք հեգնելու Կայս-
րութեան մեծ պաշտօնակատարների ծաղրելի կողմերը,
նրանց միրուքի ձևը, օձիքի կեղտը, համազգեստի կարը
կամ բաց անելու նրանց ընտանեկան, սիրային, նոյն իսկ
բաղաբական գաղտնիքները: Թէև Նուրէդդին-փաշան
շատ քիչ անգամ էր լինում այդ թաղում, բայց բոլոր
կանայք նրա ընտանեկան գաղտնիքները գիտէին նոյն-
քան լաւ, որքան ինքը և իր անցնելու ժամանակ լսում
էր նրանց բարձրաձայն բամբասանքները: Նա յուզուած
տուն վերադարձաւ, ուր յուզումը աւելի մեծացաւ, երբ
իր կնոջը պառկած տեսաւ էմինէն նրան բացատրեց,
որ շատ է նեղում իր ամուսնու պալատում և թէ քիչ
խաղաղութիւն պիտի կարողանայ գտնել Թէքէի գերեզ-

666244 Կ ՍՍՆՆՆՆ

մանատան մօտ իր ամուսնու ունեցած տաղաւարում (Քօշք), ուր կարող պիտի լինի յաճախ գնալ և աղօթել Իբրահիմի գերեզմանի վրայ:

Նախանձի զգացումը ցնցեց Նուրէդդինին բոլոր մարմնով, բայց իր կնոջ առողջութիւնը թանգ գնահատելով նա համաձայնուեց նրա հետ, նոյնիսկ խօսք չբացաւ և՛ իր մասին, ցանկանալով նրան իր մաքերի ու իրեն տանջող յիշատակների հետ մենակ թողնել: Նա որոշեց Էմինէի մօտ լինել միայն առաւօտները միասին նախաճաշելու համար, ապա գնալ պաշտօնատուն, ուր այժմ աւելի շատ զբաղումներ ունէր, որովհետեւ յոյն-թուրքական պատերազմի պատրաստութիւններն էին տեսնուում: Երեկոյեան նա ուշ էր յետգաճնալու, հետեւաբար հազիւ առիթ կուենար նրան տեսնելու: Նա անհանգիստ էր, բայց ոչ մի կերպ չցոյց տուեց այդ և հէնց Էմինէի ներկայութեամբ Վէքիլի խորճին (ծախսարար) հրամայեց, որ ամառնային բէօշքը (տաղաւար) պատրաստի և օգնի հանրմին այնտեղ հաստատուել:

Էմինէն փոխադրուելով ամառնային^ն բէօշքը, իսկոյն ցանկացաւ տեսնել Իբրահիմի շիրիմը: Նա ուղղեց իր բայլերը դէպի գերեզմանատուն իր նաժիշտներով շրջապատուած: Նա տեսնում էր ճանապարհին բօստանչիներին, որոնց մէջքը ծռուել էր ծանր բեռներ կրելով, որոնց ուսերը անհաւասար էին և որոնց ճակատը բազմաթիւ խորշոմներով ծածկուած ի վեր էին հանում նրանց ծանր աշխատանքի աշխատաւորներ լինելը: Գրտնքի խոշոր կաթիլները սահում էին արագութեամբ նրանց սևացած դէմքերի վրայով, փայլում մի րոպէ արևի ճառագայթների տակ, ապա գլորւում ցած Անաթօլու-հիսարի ճանապարհի վրայ գտնուող սև քարերի վրայ:

Գերեզմանատանը այլևայլ շիրիմների մօտ նստած գիւղից եկող կանայք լուռ նայում էին Բօսֆօրի գեղա-

ծիծաղ ավերին իրենց կանանչ կամ սպիտակ քողերը (յուբէնդ) բաց արած, մի քանիսն էլ ջանում էին կրակ ունենալ, որպէս զի տաքացնեն զամբիւղների մէջ տնից բերած կերակուրները և նախաճաշն: Երեկոյանալու մօտ էր: Մայրերից ոմանք տխուր երգելով իրենց թեւերի վրայ օրօրում էին փոքր երեխաներին, որ քնացրած տուն տանեն, մի մայր էլ իր ստինքը լիքը տեսնելով դրեց իր նորածին որդու բերանը, որ ագահաբար սկսեց կեանք ծծել մեռածների այդ աշխարհում:

Եմինէն մօտեցաւ դերեզմանատանը, նշանացի հրամայեց իր նաժիշտներին չհետեւել իրեն և անցնելով արդէն տուն գնալու պատրաստուող կանանց միջով՝ դիմեց դէպի Իբրահիմի շիրիմը: Ճանապարհին նա քաղում էր դերեզմանաքարերի շուրջը բուսած կակաչների կարմիր ծաղիկները, փետտում նրանց թերթիկները ու ցրում չորս կողմ: Նա մօտեցաւ իր ցանկացած շիրմին: Հսկայ կիպարիսները իրենց խաւար ստուերաշատ գլուխները բարձրացնում էին պարզ օդի մէջ և մի տեսակ խորհրդաւոր ճնշում գործում այնտեղ գտնուողների վրայ: Էմինէն նոյնպէս ճնշուած նայեց թերթաթափ եղած կակաչների վրայ, խճարհեցրեց աչքերը, երկու ձեռքով սեղմեց վախից թրփրտող սիրտը, ապա ուժաթափ ծունկ չոքեց Իբրահիմի շիրմի յաւիտենական ստուերի տակ կանաչած կակուղ խոտերի վրայ: Յետոյ՝ նա բացաւ քողը, ծնոտը դրեց ավի մէջ ու սկսեց լաց լինել այնպէս, ինչպէս լացում են երկար ժամանակ տանջուող կանայք: Նա չտեսաւ իր անձկութեան մէջ, թէ ինչպէս Լէյլան մօտենում է իրեն: Անառակուհին ծունկ չոքեց նրա մօտ, վերցրեց նրա ձեռը, համրուրեց և ասաց.

—Ո՛վ իմ քաղցր գառնակ, մի ողբար, թող, որ ժամանակը քո սրտին մխիթարութիւն տայ, հանգստացնուր դողացող հոգին և թոյլ տուր ինձ քո հագուստի փշով ծածկել գլուխդ, որպէս զի հեկեկանքը լուութեան գեղեցկութիւնը չաղարտի:

Ապա երկուսն էլ երկար լուռ մնացին և լուռ թեամբ նրանց հոգիները աւելի լաւ հասկացան իրար: Նրանք վաղուց էին ճանաչում իրար: Լէյլան, ժողովրդի այդ աղքատ աղջիկը, գիտէր հարուստ տիկնոջ բոլոր դաղտոնիքները, դրա համար էլ էմինէն նրա հետ մտերմութեամբ խօսեց բոլոր այն կատարուածների մասին, որոնք երկուսին էլ շատ հեռու էին թւում:

Երկրի գոլորշին բարձրանում էր աւելի առատ ինչպէս ցօղ երկրորդ օրը թափուելու համար: Եւ ինչպէս մեռնող փղբորահասակ երեխաների հոգիները մի դժգոյն ժպիտ թափառում էր նրանց կիսաբաց բերանների վրայ: Լէյլան յանկարծ կանգնեց և ասաց.

— Մօտենում է իմ ժամանակը, երբ գերեզմանատան կիսաքանդ պատերի վրայ նստած պիտի երգեմ իմ սիրոյ երգերը և հրաւիրեմ նշանաւոր անցորդներին դալ ինձ մօտ սէր գտնելու գիշերային խաւարի մէջ:

Եւ իր ֆարաշն գցեց ուսերի վրայ ու հեռացաւ: Էմինէն արտասուեց:— Վեհ՞ աղջիկ, իր կեանքում միշտ թափառական չէ ունեցել ընտանեկան յարկ, նա եղել է ժողովրդի զաւակ, ժողովրդի հաշուով է կերակւրել և իրեն կերակրող ժողովրդին սէր է տալիս, և իրան երջանիկ է զգում, որովհետեւ իր միջավայրի մէջ է, մինչդեռ Բա... Ես ցանկացայ մի րոպէ իմ միջավայրին հակառակ գնալ, նոր դաղափարների համար ըմբոստացայ ինձ չրջապատողների դէմ և իբր թէ իմ հայրենիքի սիրոյ համար սպանեցի յայն մարդուն, որ ինձ սիրում էր, որ սիրում էր իր հայրենիքը իր հասկացողութեամբ... Ո՞վ էր մեղաւոր... Ո՞վ էր դաւաճան... Ո՞վ էր աւելի խելօք կերպով սիրում իր հայրենիքը:

Եւ նա դարձեալ դրկեց Իբրահիմի շիրիմը, ճակատը դրեց սառը քարին ու սկսեց աւելի բարձր հեկեկալ:

Բայց Լէյլան նրա հեկեկանքը չլսեց, նա ինչպէս մի

տեսիլ արագութեամբ հեռացաւ։ Նրա դէմքը հետզհետէ պայծառանում էր, որովհետեւ մօտենում էր սիրոյ միսիան կատարելու ժամանակը։ Նա վիզը բարձր պահած հսկայ կիպարիսների ստուերով օդի ներդաշնակ ու դիւրեկան հպումից ազդուած վազում էր։ Վերջապէս հասաւ ամենաբարձր պատի մօտ և ոտերը դնելով մի քարից յետոյ միւսի վրայ բարձրացաւ պատի վրայ։ Նա կանգնեց այդ բարձրութեան վրայ, խորը շունչ քաշեց մի քանի անգամ, ապա հանդատացաւ մի քանի րոպէ լուռ, անշարժ, ակնարկը սեւեռած իրեն շրջապատող տարածութեան մէջ և սկսեց երգել հանդարտ ու հընչիւն ձայնով իր սիրոյ հրաւէրը նշանաւոր անցորդներին։

Երկար երգում էր այդպէս, երբ վերջապէս լոյսի լուսով նկատեց հեռում հովանոցաձև մի հացիկի ստուերում մի պարոնի, որ իսկապէս նշանաւոր էր երևում։

Ուրախ, ժպտուն՝ նա իջաւ և գնաց հանդիպելու այն թանձր խաւարի մէջ, ուր միայն կարող է սէրը ապրել ու մեռնել մարդկանց ակնարկից հեռու։

— Ոսկի կոճակները, որ փայլում են քո կրծքի վերայ, անպայման նշան են քո մեծութեան, այնպէս չէ, ասաց նա Նուրէդդինի համազգեստին նայելով։

Փաշան եկել էր իր կնոջը հանդիպելու դերեզմանատանը, առանց նրան տեսնելու մի օր անցկացնել իսկ շատ դժուար էր նրա համար։ Նա լսելով Լէյլայի հաճոյախօսութիւնը, առանց ոչինչ ասելու իր քսակը դատարկեց նրա ծնկների վրայ և արդարանալով որ աւելի լաւ բան չունէր նրան ընծայելու ուղեց անցնել։

— Ո՛չ մի անառակ կին չի կարող ստանալ աւելի մեծ վարձատրութիւն քան քո սէրը, թող Աստուած օրհնի քեզ, խառնիր քո սէրը իմի հետ։ Ես փող չեմ ուզում։

Նուրէդդինը զարմացաւ։

— Եթէ դու հարուստ ես և շատերը աղքատ, տան այս փողերը Թէքէ, տո՛ւր դէրվիշ Սաադէթդինին, որ

նա սուպ պատրաստել տայ և բաժանի նրանց, որ քաղցած են։ Իսկ ինձ թոյլ տո՛ւր համբուրել քո քաղցրահոտ սուլթանավայել շրթներից և եթէ քո սիրտը կը բռնի ինձ մի արծաթեայ փոքրիկ դրամ իմ ճակտին կպցրած քո շնորհը պիտի լինի ինձ համար։

Նուրէդդինը մոռացաւ մի ըսպէ իր կնոջը, նա անդգայաբար նստեց նրա մօտ խոտի վրայ չցանկանալով թողնել նրան, որի մօտ սքանչելի գեղեցկութեան հետ դռնուս էր այրող ջերմութիւն, բաներ, որ իր կնոջ սառնութեան բոլորովին հակառակ ազդեցութիւն արին իր վրայ։ Նա նոյն իսկ մտածեց մի ըսպէ, թէ այսպիսի հանդիպումից յետոյ արժէ միթէ իր կնոջ մօտ լինել։

Եւ ակամայ նրա շրթները արտասանեցին.

—Սա իմ ճակատագիրն էր։

Յետոյ վերկացաւ, նրան տուեց ձեռքը համբուրելու և հեռացաւ նրանից։

—Վաղը դարձեալ գալու եմ այստեղ, եղաւ նրա վերջին խօսքը։

Նուրէդդին-փաշան դեռ երիտասարդ էր թէև, բայց արդէն գեներալութեան աստիճան ունէր։ Նա հարուստ ծնողների զաւակ էր, ունէր երոպական կրթութիւն։ Նա վերադառնալով Եւրոպայից Կ. Պօլիս՝ ինչպէս առհասարակ իր ընկերներից շատերը, ցանկացել էր թրքական կեանքի հոսանքի հակառակ դնալ, նա ընդհարուել էր իր ծնողների և իր մեծաւորների հետ, նա թշնամացրել էր իրան բոլոր այն մարդկանց, որոնց պէտք ունէր յաջող կարիերա ունենալու համար։ Միառժամանակ նա ուսուցչի և լրագրական աշխատակցի պաշտօն էր վարել ուրիշ պաշտօն ձեռք բերել չկարողանալուն համար։ Բայց շուտով նա մեղմացել էր, սկսել էր զիջումներ անել։ Նա ցանկանում էր հայրենիքին ծառայել իբրև զինուորական, պէտք էր զոհել մի քանի սկզբունքներ Սէրապէրիատում արդիւնաւոր պաշտօն ձեռք բերելու համար։ Զոհողութիւնները իրար հե-

տեքնիկ ասելի բարձր պաշտօններ ունենալու յուսով և նա սկսեց մտածել, Սէրապէր (սպարապետ) դառնալուն պէս՝ նա դարձեալ իր նախկին սկզբունքները կը պաշտպանի և կը մտցնի իր ստորադրեալների մէջ։ Նա միայն չէր համաձայնում կանայք ունենալու մաքրի հետ, նա միակին էր ուզում լինել, փնտռում էր ինտելիգենտ կին և հանդիպելով Շէյխ-ուլ-Իսլամի բրոյ աղջկան, կրթուած էմէնէին, որ նոյնպէս եւրոպական դաստիարակութեան տէր և կողմնակից էր, ամուսնացաւ հետը, իհարկէ յուսալով, որ նախ երջանիկ եւրոպական ընտանիք կը կազմի, ապա Շէյխ-ուլ-Իսլամի օգնութիւնը կը վայելի միշտ։ Բայց շուտով տեսաւ, որ երջանիկ լինել ընտանիքում չի կարող, որովհետեւ էմինէն թուրք կին չէ, եւրոպականացել է, գիտէ մտածել։ Կինը միայն սիրել պիտի իմանայ, սկսում էր կամաց ինքն իրեն համոզել երիտասարդ զինուորականը, այսօր նա ասելի խոր է համոզում այդ բանում։ Տես, որքան տարբերութիւն կայ այս անառակ իսկական թուրք հակումներ ունեցող կնոջ և իր երոպականացած կնոջ մէջ, որ նոյն իսկ սպանել է մի մարդու, թէ նա ինչո՞ւ է հաւատարիմ սուլթանին և կայսերական գահին, սպանել է նրան սիրելով, դա եւրոպական զոհողութիւն է, դա լաւ չէ, բանի որ երկու մարդ են զոհ գնացել դրան, մինչդեռ Լէյլան իր սիրած էակին գիտէ այնքան ջերմաջերմ փայփայել։ Միթէ մի կին ունենալը հէնց մի մեծ մեղք չէ, ինչո՞ւ էմինէի համար ինքը պիտի զրկուի հաճոյքներից ու սիրուց։ Դա էլ բրիտանական զրկանք է, միթէ պէտք է այդ զրկանքը յանձն առնել։ Ո՛չ, ո՛չ... փաշան նախ քան բրիտանեայ լինելը մուսուլման է և մուսուլմանը միայն իբրեւ մուսուլման կարող է երջանիկ լինել։

Իր ընդարձակ կալուածքում զբօսնելիս էմինէ-հանըմը յաճախ էր հանդիպում Լէյլային և քանի անգամ

ցանկացել էր նրան խրատել, որ յետ կենայ վատ ա-
րարքներից, բայց Լէյլան կեանքի իրեն պարզեւած գե-
ղեցկութիւնից ու բաւականութիւններից չէր ցանկանում
զրկել և՛ միւս մահկանացուներին: Էմիլինէն չէր յուսա-
հատում, նա այնուամենայնիւ մի քանի անգամ փոր-
ձեց խօսել նրա հետ:

Մի օր էլ վերջին փորձը ուզեց անել: Նա նկարա-
դրեց, թէ որքան լաւ է պարկեշտ ապրել, միամուսին
լինել, ընտանիք ունենալ: Լէյլան շատ շուտ ընդհատեց
նրան և հպարտութեամբ հայեացքը ուղղելով նրա երե-
սին՝ ասաց.

— Գուցէ դու կը կամենայիր ինձ կարգաւ էլ սո-
վորեցնել, որպէս զի ես էլ կարողանամ քեզ նման կրկ-
նել ուրիշների գործածած բառերը... Դու կը կամենա-
յիր գուցէ կապել իմ բերանը ու շղթայել իմ մարմինը
կամ յափշտակել իմ բնական զգացողութեան համեմատ
ապրելու իրաւունքներս... Բայց այդ անել չես կարող...
Քո սրտում սէրը երբէք տեղ չէ բռնել և իհարկէ չգի-
տես այն էլ, թէ Մուհամմէդը ասել է. — «Խանդաղատանք
(չէֆքաթ) ունեցէ՛ք միմեանց նկատմամբ»: Ես հաւատա-
ցած եմ, որ եթէ քեզ նման կանայք անառակ լինէին,
նրանց մարմնի գեղեցկութիւնը միայն հարուստները պի-
տի տեսնէին և ձեր մատներին կը փայլէին սիրահար
վագրի լուսնարոտի նման շողշողուն ադամանդներ: Ես
ձեզ նման չեմ անում, ես սպասում եմ նշանաւոր ան-
ցորդների, որ յոգնած վերադառնում են բանատեղից,
(գուցէ նշանաւոր էլ չեն) յամենայն դէպս ես նրանց ցան-
կանում եմ տալ իմ գեղեցկութիւնը, որ շատ շքեղ է:
Էմիլինէն իր նիհար ձեռների մէջ թաղցնելով դէմքը
ընդհատեց նրան:

— Դու միշտ անպարկեշտ բաներով ես զբաղուած,
ասաց նա խօրտակուած ձայնով, լռիւր ի սէր Աստուծոյ:
Եւ նստեց ճանապարհի եզերքին մի քարի վրայ:
Անառակուհին՝ առանց հասկանալու ի հարկէ, թէ

ինչ է կատարուում իր խօսակցի սրտում, մտածեց, թէ արդէն ասել է նրան ամեն բան և ցանկացաւ հեռանալ: Էմինէն նրան կանչեց.

— Ես գնում եմ, պատասխանեց Լէյլան, գնում եմ այլ ևս քեզ չհանդիպելու պայմանով: Դու ամաչում ես ինձ հետ լինել և այդ լաւ չէ: Գայթակղութեան խոտը արդէն բանում է՝ իմ մազերի նման խիտ՝ իմ սրտից քո սիրտը տանող ճանապարհի վրայ... Ինչպէս բոլոր հարուստները՝ դու էլ եսասէր ես, և ցանկանում ես ինձ բարեկամ մնալ միայն այն դէպքում, երբ ես էլ քեզ նման կը խօսեմ: Քո աչքերը միշտ յոռի բաներ են տեսնում և չարանում ես, որ իմ աչքերին նոյն յառուժիւնները գեղեցիկ են երևում... Դու ինչպէս քող ուզում ես ծածկել իմ աչքերը, մինչդեռ ես ցանկանում եմ միշտ պայծառ տեսնել ինչպէս դու ունես քո գեղեցիկ ձևերը, նոյնպէս ես ունեմ իմոները: Մնաս բարով, Էմինէ հանրմ:

Եւ ծռուելով նրան խոր թէմէննա արեց (գլուխ տուեց):

— Մօտեցիր, ասաց չորութեամբ Էմինէն, հնազանդուիր ինձ:

Լէյլան տեղաւորեց իր ծրարը գետնի վրայ և խոնարհ կերպով մօտեցաւ նրան:

Էմինէն նրան քաշեց դէպի ինքը, նրա վիզը գրկեց և համբուրեց նրան «իմ քոյր» կոչելով:

— Գիտեմ, մրմնջաց խեղճ աղջիկը չափազանց զգացուած ու լացակումած ձայնով, գիտեմ, որ դու շատ ես մտաւտանջում իմ այս դրուժիւնը տեսնելով, բայց իզուր է, օրովհետեւ եթէ ես երբեքիցէ վատ բան եմ անում, այդ թողնում եմ իմ յետեւ և աչքերս միշտ ուղղում եմ իմ առաջ գտնուող բարի բաների կողմը և դրանով միայն կարելի է ուղղել մեր սխալները և ոչ կամաւոր բանտարկութեան մէջ սրտի հառաչները լսելով: Տեսնելով ձեզ, որ սովորել էք ծովերի խորութիւն

ները և երկրի երկարութիւնն ու լայնութիւնը չափել և դրա պէս չնչին բաներ, ես գտնում եմ, որ դուք ոչինչ չգիտէք, դուք չգիտէք երկրի մեզ տուած կեանքի նպատակը: Դուք անցեալի մեռած բաները միայն գիտէք, իսկ ներկայի կենդանութիւնը ձեզ չէ հետաքրքրել երբևէ:

Էմինէն ուզեց կանգնել, բայց անառակուհին ծունկ չօքելով նրա առաջ իր մերկ բազուկներով դրկեց նրա ոտերը:

—Լսիր, մի բան էլ կայ որ բեզանից թաղցնում էի: Հոգիս գտնում է չարագործ կրքերի ազդեցութեան տակ: Ահա քանի օր է, որ ինձ թւում է, թէ այլ ևս բոլոր մարդկանց չեմ սիրում, այլ մի անծանօթ գըրաւել է ինձ բոլոր էութեամբ: Նա ամեն երեկոյ մի ժամ անց է կացնում ինձ հետ: Նրա ոյժը մեծ է, հանրժ, նա ինձ ձգում է իրեն թագաւոր առիւծի ուժով, ոտի է թափում իմ փէշերի մէջ և ինձ ներշնչում է կատարեալ երջանկութեան զգացում իր սիրոյ համբոյրների միջոցով: Նրա խօսքերը տիեզերքի ներդաշնակութիւնը ունեն, նրանում ես ներշնչեցի բնական սիրոյ հրապոյրները և վախենում եմ, որ այդ հրապոյրներին նա ինձ գերի դարձնի: Նա ինձ առաջարկում է ապրել իր ապարանքում մենակ իր համար, նա էլ, ինչպէս դու, ցանկանում է իմ ազատութիւնը խլել: Տես, ինչքան գեղեցիկ է նրա զէմքը...

Եւ նա ցոյց տուեց մի լուսանկար:

Էմինէն նայեց լուսանկարին, նրա սիրտը յորդեց, կարծես ուզում էր կուրծքը խորտակել և դուրս ընկնել: Արիւնը արագութեամբ նրա բոլոր երակներից վազեց դէպի սիրտը, նա խեղդւում էր: Մի բոպէ անշարժ մնաց, ապա կանգնեց շատ ուղղահայեաց. անշարժ մնաց մի բոպէ, գլուխը շարժեց, մի բոպէ էլ սպասեց, և սկսեց այնպէս փախչել կարծես գազաններ հալածում էին նրան:

Նա վազում էր այնպիսի մի ճանապարհով, որի վերջը կար մի անդունդ։ Լէյլան մտածեց, որ նրա հետ կարող է սարսափելի վտանգ պատահել, մի լողէ տատանուեց, ապա բարձր ճչաց ու սկսեց նրա յետևից վազել։

Նա էմինէին սիրում էր, նա ցանկանում էր նրա կեանքը ազատել, կեանքը շատ քաղցր է, շատ աւելի քաղցր քան հասարակաց դասախօսների պատմած ամենագեղեցիկ հեքեաթների նիւթը։ Նա դողում էր սարսափից, նա մտածում էր, որ եթէ չհասնի գեղեցիկ հանճարին և չկանգնեցի նրան, նրան կը գտնի մի բոլորակ յետոյ անկենդան, նրա մարմնի սպիտակ հարթութիւնը ակօսուած կը լինի, նրա ոսկորները ջարդուած, փշուռած։ Բայց Լէյլան նրան կազատի, անպատճառ կազատի, թէկուզ դրա համար ինքը ոչնչանայ և ցատկեց նա մի բարձր ժայռից ներքեւ, որ կարողանայ էմինէի առաջը կտրել։

Նա ընկաւ բարձր կակուղ խոտերի վրայ, որոնց զովութիւնը զգաց իր դէմքի ու հոլանի թւերի վրայ։ Կենսատու թարմութիւնը նրա ծանրացած ճակատը մի լողէ հանգստացրեց և նա առաջին վայրկեանից չզգաց թէ ինչպէս կարմիր արիւնը ապրիլեան ցոլի կաթիլներին նման վազում էր ճակատից ցած։ Նա ուրախացաւ նոյնիսկ այդ արիւնի միջով տեսնելով էմինէին, որ գալիս էր իր կողմը։

Նա սրբեց իր ճակատը, վազեց դէպի էմինէն, ջղաձգաբար նրան ամուր բռնեց և ուժով ձգեց գետին։ Ինքն էլ մօտը նստաւ։

Մի քանի քայլ հեռու սպիտակ գրանիտեայ շաւղի ծայրին բացւում էր իսկապէս մի անդունդ, ուր ընկնելու վտանգի մէջ էր էմինէն։

Թարգմ. տաճկ. ԳԲ. ԵԼ.

(Չերջը միտ համարում)